

CASTELLAR DE N'HUG.

LA CARTA DE POBLAMENT DEL 1292

Antoni Pladevall i Font

Castellar de N'Hug és un do de la naturalesa. Cims altívols, prats naturals excel·lents, denses boscúries i un bé de Déu d'aigua, des de les espectaculars fonts del Llobregat fins a la més insignificant de la trentena de fonts amb què compta el terme. Són un cant permanent d'exultació a la natura.

La població, que havia tingut inicialment un important paper històric per la seva situació al punt de contacte en tres vells comtats, el de la Cerdanya, el de Berga i el de Ripoll, és avui dia un lloc de gaudi i d'esplai per als milers de catalans que la visiten tot temps, especialment els mesos d'estiu i tardor. La seva notable altitud, que supera els 2.000 m al tossal de Rus i al de Pleta Roja, i uns 1.400 a la població, la converteixen en un lloc d'especial atracció per a la gent de les planes i de la ciutat. La seva més moderna carretera, la del pla d'Anyella, permet circular còmodament per altituds de més de 1.900 m al coll de la Creueta.

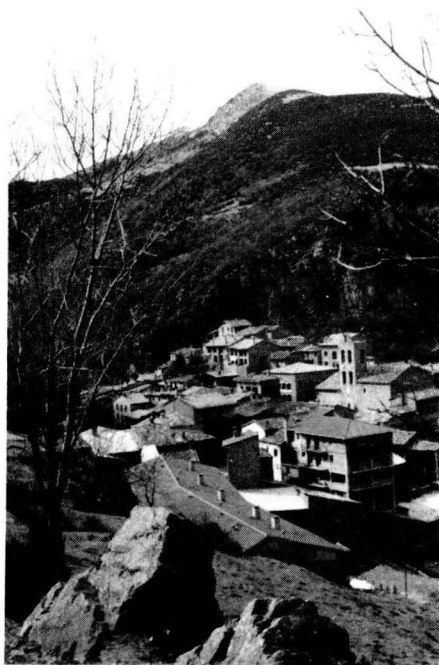
Castellar de N'Hug és natura però també és història; l'esperat any 1992 farà set-cents anys que el baró de Mataplana concedia una carta de poblament per atreure i fixar gent que poblés el terme de Castellar. De molt de temps abans, però, ja existia el terme i el castell de Castellar; un document del 904 esmenta el lloc de Castellar i un altre del 938 és més ric en informació en dir-nos que el terme del castell anomenat de Castellar es troba al comtat de Cerdanya, a l'altra banda de les muntanyes, al lloc on comença el riu Llobregat.

Aquest primitiu terme va quedar su-
pereditat als senyors de l'antiquíssim castell de Montgrony, els quals, en donar els comtes aquest lloc al monestir de St. Joan de les Abadesses, van aixecar un nou castell o residència dit de Mataplana, a la vall de l'Esplugu del terme de Gombrèn. D'aquests senyors en depenia un ampli territori, repartit avui dia entre els termes de Gombrèn, Castellar de

N'Hug i la Pobra de Lillet, al qual s'afe-
giria, a mitjan s. XIII, la vall de Toses.

La família dels Mataplana, originada vers el 1075 amb un Hug o Hug Dalmau, probablement un fill del vescomte del Berguedà Dalmau I, va bastir un important castell a frec de la capella de St. Joan de Mataplana, l'estructura i solidesa del qual ens mostren recents excavacions.

Com que l'esplendor i la puixança dels senyors feudals es fonamentava en el nombre dels seus súbdits i en la importància de les poblacions dels seus dominis, els barons de Mataplana van concedir, al llarg del s. XIII —un mo-

Vista general de Castellar de N'Hug. ARXIU

ment d'eufòria demogràfica del país—, un conjunt de cartes de població per atreure gent als seus dominis, així en coneixem una per a Gombrèn, una per a la vall de Mataplana (vers el 1286), una per a Castellar de N'Hug (1292) i una per a la Pobra de Lillet (1297), lloc on poc després fixarien la capital de la baronia.

La situació del castell de Castellar era considerada pels barons de Mataplana com especialment estratègica; per això Ramon d'Urtx, senyor de Mataplana, en concedir la carta de poblament del 1292, diu que es troba a l'entrada dels seus dominis, en lloc protegit i idoni, on la terra de Mataplana és més forta. És per aquesta raó que, seguint els passos dels seus antecessors per tenir gent que habiti i defensi el lloc, concedeix a Guillem Cavaller i a tots els altres homes i dones que vinguin a viure al castell de Castellar i als seus barris o a la sagrera de Sta. Maria de Castellar, franquesa de tragines i obres contra el mòdic pagament de 12 diners barcelonesos de tern a l'any; també els concedeix exempcions de les càrregues dominicals i senyorials, garanties de llibertat de moviment i una certa reconeixença de comunitat veïnal.

Tot això era un esquer i un estatut jurídic molt favorable que beneficiava els futurs pobladors del castell. Cal suposar que el cens inicial va baixar amb el despoblament començat el s. XIV, puix que hi havia només 18 famílies el 1370 i 13 el 1553, però tingué un fort increment el s. XVIII, fins arribar a 638 persones el 1787, i al màxim de 1.013 el 1857; des d'aleshores, el despoblament ha estat seguit i notable els darrers anys, fins rondar els 150 habitants actuals. Tanmateix, el poble s'ha embellit i ha crescut, darrerament, en edificis i llocs per atreure la gent, cosa que sembla ser la funció primordial d'aquest meravellós bocí de terra catalana.

Antoni Pladevall i Font

Carta de franqueses atorgada per Ramon d'Urtx, senyor de Mataplana als pobladors de Castellar de N'Hug. Els concedeix una gran exempció de censos, serveis i mals usos. Assenyala el cànon agrari i veinal, amb lliure aprofitament de pastures i boscos. Es reserva la justícia i l'exèrcit i regula el servei de vigilància i l'administració de la justícia. Ofereix seguretat a les persones i llurs mercaderies.

Original perdut.

Trasllat notarial de l'any 1324, comprovat judicialment, perdut.

Còpia del trasllat del 1324, a l'Arxiu Parroquial de la Pobra de Lillet, Manual IV, foli 8, perdut des de 1936-39.

Joan SERRA I VILARÓ: *Les baronies...*, I, pàg. 312, nota 2.

Josep M. FONT I RIUS: *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, I, CSIC, Madrid-Barcelona 1969, pàgs. 520-523.

Sàpiguen tots els que vegin aquest document que nos, Ramon d'Urtx, senyor de Mataplana, atenent i reconeixent que el nostre castell de Castellar fou i és edificat i posat en el lloc en què tota la nostra terra de Mataplana és més forta, ja que està posat a l'entrada d'aquesta terra en un lloc segur i idoni, i per això volent poblar, ajudant Déu, aquest castell de persones i homes bons, com fos de gran profit i utilitat nostra i de tota la terra nostra que dit castell fos poblat de molta gent i que el manteniment d'aquest castell és molt útil per idònies i diverses raons a nosaltres i a la nostra terra, considerant que sense un gran nombre de persones no pot còmodament ésser regit ni pot ésser governat sense moltes exempcions i llibertats, reconeixent també que els nostres antecessors varen donar i concedir en aquest castell moltes i útils franqueses, volent seguir-les i donar-ne més i confirmar-les, per aquesta causa, graciosament, amb total coneixement i amb la ment i la voluntat lliure i per pròpia iniciativa, amb profit resolt, per nosaltres i els nostres hereus i successors, presents i futurs, donem i concedim amb l'autoritat i el testimoni d'aquest present document que valdrà perpètuament, lliurem i concedim amb donació perpètua i irrevocable entre vius, a tu, Ramon de Cavaller i a tots els altres homes i dones i persones que hi habiten ara i que més endavant hi habitaran i hi vindran a fer-hi estada en l'expressat castell de Castellar i en els seus barris i a la sagrera de Santa Maria de Castellar, i a tota la vostra família i a tots els vostres successors perpètuament, llibertats, generositats, franqueses i totes les concessions esmentades. Primer, fem a vosaltres i a tots els vostres successors francs i lliures per tal que no feu i no us veieu obligats a fer-nos ni a nosaltres ni als nostres successors, tragines, obres, ni cap cens ni usatge ni servei, tret només dels dotze diners de moneda ternal de Barcelona, que a nosaltres i als nostres successors feu cada un de vosaltres; cada any per la festa de la Pasqua, per vostres cases i horts, tal com acostumàveu a fer. També us donem franquesa a tots vosaltres i a cada un, presents i futurs, de què no esteu obligats en fer les vendes i les compres de certes possessions i béns entre vosaltres, a donar-nos ni a nosaltres ni als nostres successors, el terç ni cap altre laudemí ni perjudici. També us donem franqueses a vosaltres i als vostres perpètuament de què nosaltres o els nostres successors d'ara endavant no us demanarem ni exigirem ni podrem exigir ni us farem ni a vosaltres ni als vostres successors, la cugucia, l'eixòrquia, la intèstia, l'alberga ni cap toltà, rapinya ni servitud ni cap altra mal ús, que es puguin dir o anomenar, per cap raó ni manera; retenim, però, a nosaltres i els nostres successors l'esmentat cens dels dotze diners barcelonins, els homicidis, els plets, ferides i sang i totes les justícies civils i criminals de dret. I que ens seguïu i esteu obligats a seguir-nos a nosaltres i als nostres successors en cavalcades i en hosts. Si nosaltres o els nostres successors decidíssim cridar algú o alguns de vosaltres per anar en cavalcades o en hosts, nosaltres i els nostres estem obligats a proporcionar-vos i a donar provisions i menjar en tot el camí fins que tornéssiu a les vostres cases. També volem i concedim que sempre vosaltres i els vostres tingueu empris per a pasturar, prats, pastures, aigües, llenya, entrades per tota la nostra terra i pel nostre domini, amb tot el vostre bestiar gros i petit. Us lliuren i concedim a vosaltres i als vostres, habitants i que hi habitaran en el futur, la plena potestad i llicència... per a treballar les terres i fer treballs per tota la nostra terra i domini i jurisdicció, sense perjudici de ningú, i amb aquests treballs ens doneu a nosaltres i als nostres l'octava part, el delme i

la primícia i no esteu obligats a donar res més pels treballs esmentats. També volem i concedim que si algunes renyines i baralles hi haguessin entre vosaltres en les quals no s'arribés a la sang, ni nosaltres ni els nostres contra vosaltres ni els vostres béns no hi tinguem cap part, qüestió ni demanda; només donarem raó de les esmentades renyines i baralles dintre els deu dies després que la renyina i la baralla l'hàgiu resolta o hàgiu pogut resoldre entre vosaltres. Però si en aquestes renyines o baralles s'arribés a la sang, ens reservem i retenim tot el dret. Igualment volem i determinem que per causa del crim o de la malifeta d'algú de vosaltres, per motiu del qual estem obligats a portar i moure una causa contra vosaltres, que nosaltres o els nostres fora del citat castell de Castellar no fem ni podem conèixer sobre el que s'ha esmentat, ni vosaltres ni els vostres esteu obligats a litigar en un altre lloc i ni nosaltres ni els nostres us podem designar un dia o dies ni a vosaltres ni als vostres en un altre lloc, sinó que estem obligats a dur a terme sentenciar i acabar les vostres causes en l'esmentat castell i, presoner en aquest castell, estem obligats a tenir-vos-hi i a guardar-vos-hi i no en un altre lloc i fer justícia sobre qualsevol cas que succeeixi. També volem que vosaltres i els vostres successors sigueu sempre francs i lliures de guaita i de guàrdia d'aquest castell, tant en temps de guerra com en temps de pau, però esteu obligats a guaitar en el barri del castell en temps de guerra. Si, no per causa de la guerra us fos necessària alguna ajuda per raó de la guaita del barri, volem i concedim que els homes de la nostra terra us ajudin a guaitar aquest barri, tal com acostumaven a fer-ho. També volem i concedim i donem plena potestat i llibertat a vosaltres i als vostres per tal que si per casualitat us fos feta alguna comanda per algú o alguns dels quals hàgiu rebut algunes mercaderies en béns o en objectes, que vosaltres pugueu tenir salves i segures aquestes mercès i béns a les vostres cases i tornar i restituir bé i plenament en lloc segur i no perillós sense cap contradicció nostra ni dels nostres a aquell o aquells que hi hagin posat els béns i els interessos, malgrat la guerra, i ni nosaltres ni els nostres no puguem emparar els esmentats béns a vosaltres encomanats ni vosaltres esteu obligats a tenir el nostre empar sobre tot el que s'ha dit. Igualment donem franqueses a vosaltres i als vostres que pugueu sense requisició nostra ni dels nostres anar a Urgell o a altres llocs on vulgueu i estar i tornar quan us plagui, i per aquesta causa ni nosaltres ni els nostres successors no podem inquietar-vos ni a vosaltres ni als vostres béns ni ocupar ni demanar res mentre no torneu a l'esmentat lloc dintre un any. També a tots els altres que marxïn del castell i dels seus termes o per algun perjudici o per voluntat pròpia, prometem que mai no podrem demanar res contra ells ni llurs béns de cap manera, si volguessin tornar i romandre en aquest castell; i amb aquestes franqueses i llibertats pensem igualment i comprem a Pere Anglès i Ramon del Molí i a llurs successors i llurs famílies i a tots els altres que dintre la sagrera de Santa Maria de Castellar hi visquin ara o en el futur igual com als altres d'aquest lloc. Aquestes franqueses i llibertats i manaments us prometem a vosaltres tenir-los, observar-los i complir-los i no contravenir-los en res; i si per algun dret, raó o costum poguéssim venir contra tot el que s'ha esmentat, hi renunciem del tot.

Fet el dia 15 de les calendes de setembre de l'any del Senyor de 1292.

Signatura de Ramon d'Urtx que ho aprovem i signem. Signatura de Bernat de Cornudelles, batlle, que ho aprovo i ho signo.

D'aquest assumpte en són testimonis: Ramon de Colpan, prior de Sant Jaume de Frontanyà, Ponç de Biure, Ramon de Solallong, cavaller, Bertran d'Enveig, Jaume Bianya, advocat.

Signatura de Bernat de Cornudelles, notari públic de Mataplana, que ho he escrit el dia i l'any que consten més amunt.

NOTES

Traducció cedida amablement per Fundació Enciclopèdia Catalana. *Catalunya Romànica: XII. El Berguedà*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1985, p. 76-77.

Fundació Enciclopèdia Catalana
Traduït per Empar Espinilla i Boisan